

Keeleauhinnad 2014

Jüri Valge

haridus- ja teadusministeeriumi keelenõunik

Kaht enam tuntud keeleauhinda – Wiedemanni keeleauhind ja aasta keeleteoauhind – anti tava kohaselt välja ka käesoleval aastal.

Aasta keeleteoauhind antakse teatavasti eesti keelt väärtustava teo eest: peaauhinna valivad iseseisvusaja haridus- (ja teadus)ministrid, rahvaauhind otsustatakse internetihääletusel (nn tigu- ja e-posti võimaluse abil hääletajaid peaaegu ei ole). Emakeele Seltsi juhatuse roll on sõeluda kandidaattegude hulgast välja need, mis on seotud eelkõige keelega, mitte mõne muu alaga, näiteks kirjanduse või kultuuriga üldiselt. Ega vahe tegemine alati lihtne ole.

Rõõmustav on, et tänavusel konkursil jätkasid kasvamist nii statuudile vastavate ettepanekute arv (2012 – 15; 2013 – 21), mis esmakordselt ületas 20 piiri, kui ka rahvahääletusel osalenute hulk (2012 – 794, 2013 – 1766). Kuna hääletada võis ka mitme keeleteo poolt, siis oli hääli hääletajaist rohkem – 2666. Eesti keele arengukavas püstitatud eesmärgini – 1800 hääletajat – on siiski veel veidi minna ning kindlasti tuleb püüelda tegude sisulisel analüüsil põhineva arvamusalalduse poole – praeguse kohati mehaanilise nupulevajutamise asemel.

Võistlusele esitatud 21 keeletegu jaotusid järgmiselt:

Mitmesugused eesti keele alased ja eestikeelsed trükised (8), sh sõnaraamatud: „Eesti Haridusteaduste Ajakirja EHA asutamine”, „Haridusleksikoni koostamine ja toimetamine”, „Õigekeelsussõnaraamatu ÕS 2013” koostamine”, „Kõrgkooliõpiku „Geneetika” kirjutamine ja kasutuselevõtmine”, „Mulgi sõnastiku” koostamine ja väljaandmine”, „Kogumiku „Emakeel südames” koostamine”, „Teos „Kas siis selle maa keel ...?””, „Artikkel „Sõnavõistlusel väljapakutud sõnade juurdumisest””.

Emakeeleõpet käsitlevad (5): „Lapse keelelist arengut toetavad mängud”, „Praktilise eesti keele töövihikute sari gümnaasiumile”, „Eestikeelne

nukk Bambolina”, „Võrumaa noorte keelelaager 2013”, „Digi-Tähekese väljaandmine”.

Mitmesugused üritused (4): „Viis aastat tasuta raamatu laata Rakveres”, „Õpilaskonkurss „Sõnavigurid””, „Rahvusvahelise konverentsi „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa II” korraldamine”, „Rahvusteaduste loengusari Tartu Ülikoolis”.

Lõimingut toetavad keeleteod (4): „Õpilasvahetus Eestis”, „Tööraamat „Praktiline eesti keel teise keelena B2, C1””, „Uuring „Kakskeelne õpe vene õppekeelega gümnaasiumis””, „Juhend iseseisvaks keeleõppeks”.

Ministrite otsus peaauhinna valimisel lähtus vajadusest soodustada emakeeleõpet ning luua ja arendada harjumust kasutada arvutiga suhtlemisel eesti keelt. Peaauhinna vääriliseks tunnistati Tallinna ülikooli ja Rocca al Mare kooli koostöös valminud keeletegu „Lapse keelelist arengut toetavad mängud”, mille autorid on Reili Argus ja Cattre Hein.

Võidutöö koosnes 23 veebipõhisest ja ühest kolmeosalisest lauamängukomplektist. Lapse keelelist arengut toetavad mängud aitavad omandada grammatikat (nt käsitletakse ainsuse ja mitmuse vahekorda, kohasusteid, lõpetatud ja lõpetamata tegevust) ning arendavad lugemisoskust (harjutatakse silpide kombineerimist, lühikeste-pikkade häälikute märkimist, puuduvate tähtede leidmist, tähtedest sõnade kokkupanemist jm); lisaks on kaks jutustamisoskust arendavat mängu. Enamikku mängu saab laps mängida iseseisvalt, ainult jutustamisoskuse arendamisel on kindlasti vaja täiskasvanu tuge – kas või kuulajana. Lihtsaimate, nt kategoriseerimisoskust nõudvate mängudega saavad hakkama juba 4-aastased; grammatika- ja lugemismängud sobivad 6- kuni 8-aastastele.

Ministrid tõstsid esile ka „Mulgi sõnastiku koostamist ja väljaandmist” (projektijuht Alli Laande) ja märkisid ära „Õpilasvahetuse Eestis” (projektijuht Teele Jakobson).

Rahvaauhinna valikul mullusega võrreldavat tihedat rebimist – kestis ju etümoloogiasõnaraamatu koostamise ja Ott Leplandi Eurovisioonil esinemise konkurents mullu kuni hääletuse lõpuni ning lõppes alles pärast hääletuskäigu kontrollimist tulemusega 197:187 sõnaraamatu kasuks – ei toimunud. Ülekaaluka esikoha pälvis „Võrumaa noorte keelelaager” (tegijad Kristi Pettai, Mirli Isak, Raili Leesalu, Ester Allas) 520 häälega. Pingeline võistlus käis aga nelja järgmise koha pärast: õigekeelsussõnaraamatu

koostamine sai 304 häält, tasuta raamatu laat Rakveres – 258, laste keelemängud – 257, õpilasvahetus Eestis – 242. Rahva hinnatuimate paremikku jõudis ka mulgi sõnaraamat 177 häälega.

Rahvaauhinna võitnud Võrumaa noorte keelelaager „Keelevarjud kirjanduses” toimus 6. ja 7. novembril 2013 Vastseliina gümnaasiumis. 113 Võru-, Valga- ja Põlvamaa ning Tartu õpilasega kohtunud kirjanikud õpetasid märkama keele ilu ja väljendusvõimalusi, töötubades lahendati emakeeleõpetajate juhendamisel praktilisi keeleülesandeid.

Aasta keeleteokonkursi lõpuüritus toimus seekord Kuressaares – tavapäraselt emakeelepäeval ja tavapäraselt suuri keskusi vältides. Saaremaa ühisgümnaasiumi, haridus- ja teadusministeeriumi, Eesti emakeeleõpetajate seltsi ja Emakeele Seltsi korraldatud üritusel osales teiste hulgas kolm bussitäit õpilasi-õpetajaid mitmekümnest Eesti koolist. Kuulutati välja keeleteovõistluse kokkuvõtete tegemise järgmise aasta koht – Põltsamaa ühisgümnaasium. Üritusest oli veebiülekanne, mis salvestati aadressile www.uttv.ee (otsingusõna „keeletegu”); samal aadressil on vaadatavad ka kolme eelmise aasta keeleteokonkursi lõpuüritused Vastseliinas, Haapsalus ja Kadrinas.

Üheaegselt möödunud aasta parimate keeletegude selgitamisega algas ka käesoleva aasta Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhinna laureaadi otsimine. Tähtajaks (10. jaanuar 2014) ja nõuetele vastavalt selgitati kolm kandidaati.

Väike-Maarja vallavalitsuse, gümnaasiumi ja Irma Silla ettepanek oli anda auhind Leelo Tunglale, Eesti Rahva Muuseum esitas kandidaadiks Marju Kõivupuu ning Tartu ülikool, Emakeele Selts, Eesti kirjandusmuuseum, eesti keele instituut ja haridus- ja teadusministeerium eelistasid Arvo Krikmanni. Auhinnakomisjon pidas headeks kõiki kandidaate.

Leelo Tungal on viljaka ja populaarse luuletaja ning prosaistina avaldanud hulgaliselt värssi- ja proosaraamatuid, kirjutanud ja tõlkinud nukunäidendeid, kuuldemänge, ooperilibretosid, muusikali- ja laulutekste. Ta on olnud ka koolikirjanik ning koostanud aabitsa ja emakeelelugemikke, lastefolkloori- ja anekdoodi- ning ettelugemisraamatuid. Tungal on laste keelekasutust arendava ajakirja Hea Laps toimetaja.

2014. aasta keeletegu oli „Lapse keelelist arengut toetavad mängud”.

Marju Kõivupuu on mitmekülgse folkloristina käsitlenud temaatikat, mis ulatub etnoloogiast looduskaitсени, rahvakombestikust Eesti vähemuskultuurideni, rahvaluulest rahvameditsiinini, surmakultuurist rituaalmaastikeni. Ta on ise öelnud: „Piirkondlikud keeled või keelemurded rikastavad ja taasloovad ühiseesti keelt ning piirkondlikku identiteeti, ilma neid tundmata on raske mõista regilaulus peituvat väge, kohalikku (käsi)töökultuuri ja ammuste inimeste mõtteilma. Ka maailma mõistes väga väikese kõnelejaskonnaga eesti keel on osa meie kultuuripärandist, mille kestvuse ja elujõu eest tuleb meil endil hoolt kanda.”

**Wiedemanni 2014.
aasta keeleauhinna
laureaadiks tunnistati
Arvo Krikmann.**

Enim poolehoidu pälvis ja Wiedemanni 2014. aasta keeleauhinna laureaadiks tunnistati Arvo Krikmann. Põhjuseks ühtlaselt soliidset saavutused peaaegu kõigil aladel, mida auhinna määramisel arvestatakse: eesti keele uurimises, õpetamises, kasutamises ja propageerimises. Krikmann on oma rahvaluuleuuringutega seoses käsitlenud eesti vanemat kirjakeelt, kujundkõnet ja murdeid. Ta on olnud suurväljaannete „Eesti vanasõnad” (I–V, 1980–1988), „Eesti mõistatused” (I–II, 2001–2002, III: 1 2012, III: 2 2013) ja mitmete teiste pea- või kaaskoostajaks, arendanud silmapaistvalt Eesti huumoriuuringuid. Lisaväärtuse Arvo Krikmanni uurimistööle annab see, et ta on viinud eesti rahvaluule käsitlemise rahvusvahelisse käibesse.

Uurijaameti kõrval on Arvo Krikmann olnud hinnatud õpetaja: pidanud erakorralise professorina Tartu ülikoolis loenguid folkloori lühivormidest ja nende allikaloost, rahvahuumorist, ütluste semantikast ning kujundkõne teooriast; tema juhendamisel on kaitstud viis doktoritööd. Lisaks ei ole kindlasti väheoluline laureaadi teaduskorralduslik töö (millest ta ise küll eriti rääkida ei taha).

Keeleauhinna laureaadi ja teistegi riiklike preemiate laureaatide ametlik austamine toimus vabariigi aastapäeval 24. veebruaril Pärnus. Tavapäraselt korraldasid HTM, Emakeele Selts, Väike-Maarja valla-valitsus, gümnaasium ja muuseum 24. aprillil keeleauhinna keelepäeva Väike-Maarjas. Keeleüritusele lisas südamlikkust see, et tänavune laureaadi on Väike-Maarja kooli vilistlane. Krikmann rääkis keelepäeval huumori mitmekesisusest; lisaks esines Irma Raatma ettekandega „Arvo Krikmann – Väike-Maarjast pärit teadusemees”, Maria Olonen tutvustas

Väike-Maarja õpilaste keelehoiakuid ning Marju Kõivupuu rääkis emakeelest kui kultuuripärandist. Kiriku kõrvale keeletammikusse pandi kasvama laureaadi nimipuu.

Lisaks Väike-Maarjale on Eestis teinegi koht, kus keeleauhinna laureaate avalikus ruumis tutvustatakse. Haapsallu, F. J. Wiedemanni sünnikohta on Väikese viigi äärde eesti keele sihtasutuse, Haapsalu linna ja Emakeele Seltsi koostöös pandud pingid enamikule keeleauhinna laureaatidest (väikemaarjalasele Eduard Leppikule koduvallalt). Seal on ka Arvo Krikmanni pink.

OK